

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Goran Lang

Internet kot medij slovenskih ljudskih vstaj

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Goran Lang

Mentorica:izr. prof. dr. Tanja Oblak Črnič

Internet kot medij slovenskih ljudskih vstaj

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

Zahvala

Iskreno se zahvaljujem mentorici prof. dr. Tanji Oblak Črnič za vse nasvete, strokovno pomoč in prijaznost. Posebna zahvala gre moji družini in Varji, ki so me vzpodbujali in mi bili v oporo.

Internet kot medij slovenskih ljudskih vstaj

Slovenski ljudski protesti se zrcalijo tudi na internetu. Internet obravnavamo kot novo obliko komuniciranja in novo področje javnega delovanja. Del te javne sfere so tudi družbena gibanja, ki so svoj prostor našla na spletu. Skozi koncept elektronske javne sfere smo si pogledali delovanje množičnih gibanj, ki uporabljajo nova orodja za izvajanje kolektivnih akcij. Po pregledu diskurza slovenskih protestov smo dinamiko protestnih gibanj skušali predstaviti v kontekstu družbenega omrežja Facebook. Na podlagi teoretičnih predpostavk in ene izmed prvih raziskovalnih študij smo si pogledali, kateri potenciali svetovnega spleta so bili izkoriščeni za protestne namene. Za te namene smo uporabili kategorizacijo glavnih področij internetnega aktivizma, ki povzema širok spekter vlog, ki jih imajo družbena omrežja v delovanju sodobnih družbenih gibanj. Iskali smo torej povezavo med družbenim omrežjem Facebook in mobilizacijskimi strukturami, procesi okvirjanja, ki so tesno povezani z diskurzivnim prostorom produkcije in razširjanjem alternativnega znanja, priložnostnimi strukturami in nazadnje še internetom kot prostorom virtualnih bojev. Na podlagi omenjene analize smo na podali odgovor na raziskovalno vprašanje, ki se glasi: Kakšno vlogo ima družbeno omrežje Facebook v slovenskih ljudskih protestih in katere možnosti Facebooka so izkoriščene?

Ključne besede: digitalni družbeni aktivizem, slovenski ljudski protesti, elektronska javna sfera, družbeno omrežje Facebook, internet.

Internet as a medium for Slovene popular uprisings

Slovene popular uprisings are reflected on the Internet as well. The Internet is perceived as a new form of communication and it represents a new area of public action. Social movements also form part of the public sphere and they have established their position on the Web. We looked into the functioning of mass movements, which are used as a new tool for making collective moves, through the concept of the electronic public sphere. Having reviewed the discourse of Slovene protests, we attempted to present the dynamics of the protest movements in the context of the social network Facebook. Theoretical grounding and one of the first related studies were used to determine the potential of the World Wide Web to be used for protest purposes. To this end, we adopted the categorisation of the main areas of Internet activism, which encompass a wide spectrum of roles taken on by social networks within various modern social movements. We were trying to determine the connection between Facebook and mobilisation structures, framing processes that are strongly associated with the discourse space of the production and sharing of alternative knowledge, ad hoc structures, and the Internet representing a place for virtual battles. The analysis provided a basis for answering our research question: What is the role of the social network Facebook in Slovene popular uprisings and where is its untapped potential?

Keywords: digital social activism, Slovene popular uprisings, electronic public sphere, social network Facebook, the Internet.

Kazalo vsebine

1 Uvod	6
2 Internet kot nova oblika komuniciranja in novo področje javnega delovanja ...	7
2.1 Elektronska javna sfera.....	11
2.2 Spletna omrežja kot prostor mediatizirane javnosti	12
3 Digitalni družbeni aktivizem.....	14
3.1 Družbena gibanja.....	14
3.2 Kolektivna akcija.....	16
3.3 Delovanje družbenih gibanj v kontekstu interneta.....	17
4 Nove generacije vstaj	19
5 Študija primera: slovenski ljudski protesti	21
5.1 Diskurz slovenskih protestov.....	22
5.2 Dinamika protestov v kontekstu družbenih omrežij.....	23
5.3 Kategorizacija protestov v kontekstu družbenih omrežij.....	24
5.3.1 Mobilizacijske strukture.....	27
5.3.2 Procesi okvirjanja.....	30
5.3.3 Priložnostne strukture	32
5.3.4 Prostor virtualnih bojev uporabnikov interneta	34
6 Sklep.....	35
7 Literatura.....	37

1 Uvod

Množični protesti po Sloveniji, ki se zrcalijo tudi na medmrežju, so sprožili številna ugibanja o vplivu družbenih omrežij na dinamiko protestov in delovanje družbenih gibanj. Širša javnost pogosto pre- ali podcenjuje družbeni aktivizem, ki se odvija na spletu. Ravno zato sem se odločil raziskati ta fenomen, saj vidim pomembnost te naloge predvsem v njeni aktualnosti na trenutno dogajanje, saj kot ena izmed prvih sistematično preučuje vlogo družbenih omrežij v kontekstu slovenskih ljudskih protestov. Namen te naloge je tako predstaviti dinamiko omenjenih protestov v kontekstu družbenega omrežja Facebook in ostalih spletnih orodij, ob tem pa preveriti, katere možnosti tega družabnega omrežja so bile izkoriščene.

Pri raziskovanju se bomo oprli na koncept mediatizirane javne sfere, ki je šele z razvojem množičnih medijev dobila pomembno vlogo v razvoju demokracije. Ena izmed teh vlog je tudi podpora javnim demonstracijam. V drugi polovici 20. stoletja sta razvoj novih medijev in javna dostopnost do komunikacijske tehnologije omogočila vpliv na politično oblast, množična gibanja pa so sodobno tehnologijo začela izkoriščati za svoje namene. Internet moramo z vidika družbenih gibanj opazovati kot novo obliko komuniciranja, ki že sama po sebi prinaša spremembe. V našem primeru predstavlja orodje za doseganje radikalnih demokratičnih ciljev, saj je računalnik z možnostjo povezave s svetovnim spletom postal instrument odpora. Nove informacijske tehnologije predstavljajo temelj delovanja novih družbenih gibanj, saj se kolektivne akcije v sodobnem času odvijajo tudi v kibernetnem prostoru. Mobilizacija množic se zato pretežno odvija na ravni družbenih omrežij, ki so tako postale platforma za alternativne oblike političnega komuniciranja. Dinamiko protestnih gibanj bomo skušali predstaviti v kontekstu družbenega omrežja Facebook, saj je ta spletna storitev odigrala največjo vlogo izmed vseh orodij, ki so bila aktivistom na razpolago. Na podlagi teoretičnih predpostavk si bomo v našem konkretnem primeru pogledali, kateri potenciali svetovnega spleta so bili izkoriščeni za protestne namene. Splošne ugotovitve, ki so podane po analizi pisnih virov, bomo aplicirali na primeru slovenskih ljudskih protestov. V svoj nabor metodoloških orodij bomo vključili eno izmed prvih raziskovalnih študij o vplivu spletnih socialnih omrežij na dinamiko protestov (Prislan 2013), kjer je avtorica uporabila kvantitativno

metodo zbiranja podatkov med uporabniki spletnega omrežja Facebook. Lastnosti družbenih omrežij, ki smo jih obravnavali v teoretskem delu naloge, in ki jih uporabljajo družbena gibanja v našem primeru, bomo skušali vpeti v okvir delovanja družbenih gibanj, ki so ga predlagali McAdam, McCarthy in Zald (v Lee 2009), dopolnili pa s posebno različico kategorizacije glavnih področij internetnega aktivizma, ki jo predlaga Jinsun Lee (2009). Ta kategorizacija povzema širok spekter vlog, ki jih imajo družbena omrežja v delovanju sodobnih družbenih gibanj. Iskali bomo torej povezavo med družbenim omrežjem Facebook in mobilizacijskimi strukturami, procesi okvirjanja, ki so tesno povezani z diskurzivnim prostorom produkcije in razširjanjem alternativnega znanja, priložnostnimi strukturami in nazadnje še internetom kot prostorom virtualnih bojev. Na podlagi omenjene analize bomo na koncu odgovorili na raziskovalno vprašanje, ki se glasi: *Kakšno vlogo ima družbeno omrežje Facebook v slovenskih ljudskih protestih in katere možnosti spletnega omrežja Facebook so izkoriščene?*

2 Internet kot nova oblika komuniciranja in novo področje javnega delovanja

Internet moramo z vidika družbenih gibanj opazovati kot nov način komuniciranja, ki sam po sebi prinaša spremembe, zato je pomembno, da se ne osredotočamo samo na vsebino komuniciranja ampak na medij kot tak.

Skozi svojo zgodovino je internet namreč prešel skozi različna obdobja. V sedemdesetih letih je deloval kot raziskovalno orodje tehničnih elit, kasneje vstopil v bolj raznoliko subkulturno in antikomercialno obdobje, ki mu je sledila doba tranzicije, od sredine devetdesetih pa govorimo o dobi izrazite komercializacije (Oblak 2008). Že sama zasnova internetnega omrežja, kot si ga je predstavljajo ameriško ministrstvo za obrambo, ki je zaslužno za izum interneta kot sistema omrežij, ki ga poznamo danes, nam lahko razkrije necentraliziran sistem, katerega funkcija je bila preživeti najhujše katastrofe. Dandanes je ravno ta necentraliziran sistem ena izmed največjih prednosti interneta, ki jo izkoriščajo družbena gibanja v svojih kolektivnih akcijah. Po vzpostavitvi enotnega protokola je svetovni splet zaradi svoje razširjenosti kmalu postal sinonim za internet. Hipertekstualen način podajanja

informacij in enostavna uporaba sta spodbudila številne ljudi k aktivnemu delovanju na svetovnem spletu.

Kot vsaka nova oblika komuniciranja je tudi internet prinesel nove komunikacijske razsežnosti, ki jih povzema Pivec (2004, 38): »elektronska komunikacija danes neposredno povezuje več človeških pameti, kot so jih povezovalе vse tradicionalne komunikacije v 36.000 letih govorjene in 6.000 letih pisane besede.« Razvoj interneta nam je s pojavom brskalnikov omogočil hiter dostop do potrebnih informacij in postal globalni medij. Tako lahko distribucija informacij poteka po vsem svetu še isti trenutek in z nizkimi stroški, kar je pripeljalo do tega, da danes živimo v t.i. informacijski družbi. Zmanjšanje prostorske in časovne komponente je tako glavni doprinos interneta k nastanku globalne informacijske družbe, saj “komunikacijska in informacijska tehnologija poenostavljata delovanje na daljavo in sta globoko zvezani z intenzifikacijo globalizacije” (Slevin 2000, 200).

Da pa ni govora samo o ogromnih količinah informacij, ki so dostopne v trenutku, pa ugotavlja Oblakova (2002, 107), ki pravi, da je »klišejska fraza o “informacijski avtocesti” v tem okviru danes že zastarel, skoraj neuporaben pojem, kajti v interaktivne mreže povezani računalniki ne omogočajo zgolj hitrejšega dostopa do informacij in podatkovnih baz, temveč prinašajo tudi nove oblike komuniciranja.«

Temi tehnološkemu determinizmu se skuša izogniti tudi Tilly (v Pajnik 2009, 122), ki pravi, da nova družbena gibanja ne uporabljajo novih tehnologij zgolj kot golega orodja komuniciranja, ampak prakse medijskega aktivizma vkomponirajo v svoje spreminjajoče se politične in socialne kontekste delovanja. Tega se je zavedal tudi McLuhan, ki je tako kot ostale medije tudi internet razumel kot podaljšek čutil ali živčnega sistema. Medij je tako tehnologija, ki poveča in razširi možnosti človeškega fizičnega telesa. S tem pa medij spreminja tudi način, na katerega naši možgani sprejemajo dražljaje, katerih intenziteta se lahko ali poveča ali pa jih sploh več ne zaznavamo; McLuhan (1994, 63) pravi temu neke vrsta amputacija. Tako mediji postanejo filter, ki nam popači realno sliko. Problem lahko vidimo v tem, da tehnologija, ki prednjači v določenem obdobju, pripelje do tega, da postanemo ujeti v obliki komunikacije, ki jih ta oblika tehnologije ponuja. Tehnologija je postala ogledalo, skozi katero gledamo sami nase s pomočjo elektronskih medijev. S prihodom elektronske tehnologije se je človek podaljšal zunaj sebe z nekim živim modelom lastnega centralnega živčnega sistema. Kot pravi (Meyrowitz 2003, 198),

nas skuša McLuhan spomniti na to, da nas podaljški tudi spreminjajo in se v njih reflektira naša podoba.

Številni raziskovalci v času prevlade elektronskih medijev opozarjajo, da se je zaradi vseprisotnosti in protetičnosti novih tehnologij potrebno obrniti nazaj k nekaterim pozabljenim in marginaliziranim interpretacijam v zgodovini medijskih študij in komunikologije, kot se je tudi Marshall McLuhan, ter se ne posvečati samo vsebini, ko se sprašujemo po vplivu in uporabi, temveč se pričeti intenzivneje ukvarjati z vprašanji, kako mediji organizirajo naše družbene prakse in kakšno senzorično in skopično izkustvo omogočajo (Luthar 2010, 60). Lutharjeva celo pravi, da je McLuhan prvi pobudnik uporabe pojma »medij« v današnjem pomenu besede, saj je pri njem šlo za prehod od vprašanja učinkov »sporočil« na občinstvo ali vprašanja uporabe »sporočil« s strani občinstva k vprašanju makrodružbene in mikrodružbene implikacije komunikacijskih tehnologij (Luthar 2010, 62).

Ena izmed ugotovitev McLuhana je tudi, da kultura pogosto ne opazi in izkorišča polnega potenciala novega medija, pač pa ga uporablja kot razširitev starih oblik komuniciranja. Na njegove ugotovitve se sklicuje tudi Lutharjeva, ko poudarja, da vsaka nova tehnologija oz. nov medij, na začetku svojega obstoja uporablja stare oblike komuniciranja in jih predvaja kot vsebine nove medijske oblike (Luthar 2010, 63). Če stvar aktualiziramo, je mogoče ta fenomen trenutno opazovati pri računalniško posredovani komunikaciji, ki je na začetku pomenila le razširitev starejših oblik komuniciranja, sčasoma pa se izkoriščajo možnosti in oblike komunikacije, ki presegajo prejšnje oblike. Zato preučevanje tega medija zahteva nove pristope, saj je medmrežje nova oblika nekega okolja ali »družbenega prizorišča«, kot pravi Meyrowitz (2003, 206). Šele tukaj postane aktualna ideja McLuhana (1994, 93) o globalni vasi, ki naj bi bila posledica informacijske dobe in interneta, ki predstavlja neko intezifikacijo povezav na globalnem nivoju. Na to novo obliko elektronskega komuniciranja gleda kot neki povratek k oralni tradiciji, vendar na globalni ravni. McLuhan je že desetletja pred komercializacijo interneta napovedoval posledice takega razvoja in vpliva elektronskih medijev na družbo kot celoto. V času prihajajočih družbenih sprememb je vse bolj vidna nova dimenzija interneta. Tako ne moremo govoriti samo o internetu kot orodju za dostop do ogromnih količin informacij, ampak kot o mediju, ki prinaša nove oblike

komuniciranja, kar pa se sklada z McLuahnovo teorijo, da ima sama oblika komuniciranja največji vpliv na življenja uporabnikov. Internet postaja neki prostor javne sfere, lahko rečemo, da se je oblikovala elektronska javna sfera.

Za oblikovanje elektronske javne sfere smo najprej potrebovali bistveno entiteto, na podlagi katere so se kasneje lahko oblikovale številne družbene spremembe, ki so vodile do trenutnega stanja v družbi. Ta nova entiteta in socialna kategorija, o kateri govorimo, je javnost, ki je temelj demokratičnega državljanstva Splichala (10, 2010). Javnost se je konstituirala šele po pojavu tiska, ki je za pismene imel nalogo distribucije mnenj in s tem omogočil množično komunikacijo. Kot pravi Splichal, je že vse od antične Grčije naprej »pojmovanje demokracije med drugim temeljilo tudi na predpostavkah, ki so povezane s komunikacijsko sfero: da so državljani dobro obveščeni; da jih zanimajo politična vprašanja; da so enaki v pravicah do mišljenja, javnega izražanja, združevanja in odločanja; ter da so vse odločitve podvržene javni razpravi« (Splichal v Keane 1992, 6).

Teorija javne sfere je nujni pogoj za razumevanje javnega mnenja, brez katerega si ne moremo predstavljati delovanja medijev v moderni demokratični državi 21. stoletja. S pojmom javna sfera Habermas označuje tisto področje družbenega življenja, kjer se oblikuje javno mnenje. Državljeni delujejo kot javnost takrat, ko se brez prisile obravnavajo zadeve splošnega interesa; ko se torej svobodno združujejo in povezujejo ter izražajo in objavljajo mnenja (Habermas v Oblak 2003, 43). Kot vidimo, je osnovna Habermasova predpostavka, ki pogojuje javno sfero vsesplošna javna dostopnost. Na primeru interneta to pomeni javni dostop do omrežja.

Še pred pojavom interneta pa je bilo govora o tem, da so množični mediji postali predpogoj za obstoj javne sfere, saj predstavljajo prostor, v katerem se svobodno soočajo različne ideje in interesi (Splichal v Oblak 2003). Splichal pravi, da je postmoderna javna sfera osnovana na reprezentacijah v množičnih medijih (v Oblak 2003). Javno je torej le tisto, kar "živi v medijih in prek njih" (Oblak 2003, 48). Kot množičen medij v našem primeru obravnavamo internet, ki pa se od ostalih razlikuje v tem, da je prispeval k razvoju nove oblike mediatizirane javne sfere, to je elektronska javna sfera. S komunikacijskimi procesi vzpostavljen kibernetški prostor je tako razumljen kot območje nove elektronske javne sfere, ki po mnenju nekaterih

ponuja nove okoliščine in drugačne pogoje (Oblak 2003).

2.1 Elektronska javna sfera

Glede na Habermasove ugotovitve, da se določeni sloji z vidika političnega delovanja soočajo s komunikacijskim primanjkljajem, bi se po mnenju Salterja le tega dalo dandanes zapolniti z internetom (Salter 2003, 117). Kot pravi Oblakova ima teza o revitalizaciji javne sfere že dlje časa svoje mesto v znanstvenem diskurzu in se pri tem sklicuje na avtorje kot so Slevin, Keane, Dahlegreen in Poster (Oblak 1997). Mnogi izmed naštetih so podobnega mnenja kot Salter, ki pravi, da je ravno internet medij, ki lahko sproži to revitalizacijo. Z besedo revitalizacija mislimo predvsem ponovno zanimanje in angažiranje širše javnosti za družbeno-politične probleme na nacionalni, oz. na globalni ravni. Salter (2003, 129) tudi zagovarja stališče, da je internet kot medij, ki izpolnjuje potrebe po komunikacijski racionalnosti, dojet kot temeljni medij civilne družbe in širše javne sfere.

Revitalizacijo javne sfere pa ima v mislih tudi Vreg (1990, 300):

Razvoj znanosti, izobraževanja, tehnologije, organizacijskih ved in informacijskih sistemov bo v prihodnjih desetletjih izjemno vplival na razvoj človeštva: ljudske množice se ne bodo dvignile samo na višjo stopnjo znanja ter spoznanj o sebi, družbi, naravi in tehnologiji, marveč bodo upravičeno izrazile zahtevo po sodelovanju v javnem življenju, v procesu političnega in ekonomskega odločanja odločanja ter pravico po soupravljanju družbe. Nova informacijska tehnologija ne bo izoblikovala samo nove oblike pismenosti, marveč bo prispevala tudi k večji stopnji informiranosti o družbi in svetu, dajala bo višjo stopnjo znanja za procese političnega odločanja in upravljanja družbe.

Javni mediji, kot je internet, omogočajo tudi drugo pomembno stvar vsake demokratične družbe to je nesoglasje in nestrinjanje z doseženimi dogovori, kar kaže izredno primernost interneta kot množičnega medija za problematiko kompleksnih družb, kot jih obravnavamo v našem primeru (Keane 1992, 161). Keane pravi, da demokracija zahteva informirane državljane. Tako je njihova sposobnost sprejemanja razumnih dogovorov odvisna od enakega in odprtega dostopa do različnih virov

mnenj (Keane 1992, 161). Tudi tukaj se internet izkaže kot demokratičen medij, saj državljanom nudi odprto dostop do neomejenega števila mnenj.

Kot vidimo, je internet s svojim prihodom prinesel veliko optimističnih idej, med katere sodi ob predpostavki, da bo postal sredstvo množičnega komuniciranja in s tem dostopen širšim množicam, ponujal tudi platformo, na kateri bo potekala javna razprava o družbenih tematikah. Ta optimistična pričakovanja temeljijo predvsem na lastnostih, ki ta medij ločijo od tradicionalnih in doslej znanih oblik množične komunikacije. Nekaj izmed teh lastnosti, kot so interaktivnost, svoboda govora, produkcija vsebin brez velikega zagonskega kapitala in ekspertnega sistema ter razširjena dostopnost v času, ki uporabnikom omogoča dostop do arhiva informacij, omenjata tudi Oblak in Petrič (2005, 65). Kot pravi Oblakova, izvirajo ta optimistična pričakovanja revitalizacije javne sfere v njenem strogem pomenu še iz zgodnje faze interneta, ko je ta možnost še obstajala, saj so ta prostor takrat determinirale elektronsko podprte konverzacije, v sedanji fazi pa prevladujejo predvsem spletne reprezentacije (Oblak 2003, 61). Tudi Tilly (v Pajnik 2009, 122) je kritičen do tehnološkega entuziazma in hkrati poudarja, da velja nove tehnologije z vidika gibanj obravnavati predvsem z vidika sprememb, ki jih ta orodja vnašajo v že obstoječe vzvode delovanja.

2.2 Spletna omrežja kot prostor mediatizirane javnosti

Revitalizacija javne sfere pa se med drugim odvija tudi na ravni družbenih omrežij, ki so tako postale platforma za alternativne oblike političnega komuniciranja. Sprva so bila socialna omrežja namenjena le posameznikom, kmalu pa so njihov komunikacijski potencial prepoznale tudi številne skupine in organizacije, ki so jih začele uporabljati za poslovno mreženje in marketing. Podobno se je zgodilo tudi s skupinami, katerih cilj ni bil zaslužek, ampak ustvarjanje skupnosti podobno mislečih in uveljavljanje političnih in družbenih sprememb. Kot prevladujoče vrste družbenih omrežij, preko katerih komunicirajo sodobne aktivistične skupine, številni avtorji (Thomson in drugi v Prislan 2013) omenjajo tri omrežja: Facebook, Youtube in Twitter. Vsako izmed njih uporablja različne načine komunikacije in njihova vloga se razlikuje od upora do upora. Ker je v primeru slovenskih ljudskih protestov

poglavitno vlogo igral predvsem, Facebook se bomo v nadaljevanju naloge posvetili predvsem temu socialnemu omrežju.

Družbeno omrežje Facebook, ki ga je ustanovil študent harvardske univerze Marc Zuckerberg, je postal za širšo javnost dostopno leta 2004. Kmalu po svoji predstavitvi študentom, ki jim je bil sprva namenjen, je njegova izjemna priljubljenost pripeljala do tega, da je to spletno orodje 26. maja 2006 postalo brezplačno dostopno za vsakogar, ki je dopolnil 16 let in ima veljavni elektronski naslov. Ti osnovni pogoji veljajo še danes. S svojim omrežjem, ki je omogočalo lažjo komunikacijo med prijavljenimi uporabniki, je Facebook sčasoma postal zanimiv tudi za oglaševalce. Osnovne funkcije, kot so "zid", "status", "slike" in "dražljaji", so se ohranile vse do danes, sčasoma pa so ustvarjalci dodali še mnogo novih vsebin. Svoje socialno omrežje si vsak uporabnik posebej prireja po želji z dodajanjem in brisanjem "prijateljev". Prav tako si lahko vsak uporabnik personalizira nastavitve zasebnosti in s tem prepreči, da bi bila njegova vsebina javno dostopna.

V prvi polovici leta 2013 je omrežje doseglo skupno več kot 983 milijonov aktivnih uporabnikov, medtem ko jih je v Sloveniji več kot 745 tisoč, kar je 31,13% celotne populacije (Prislan 2013, 12). Facebook hkrati omogoča integracijo drugih socialnih medijev, kot je tudi Youtube, ki je bil javnosti predstavljen le leto kasneje in hkrati predstavlja video brskalnik in socialno omrežje z digitalnimi vsebinami (Thompson v Prislan 2013, 12). Leta 2006 pa je bilo na spletu predstavljeno omrežje Twitter, ki je s svojo mobilnostjo, dostopnostjo in sledljivostjo prav tako igralo veliko vlogo v novi generaciji protestov (Chapman v Prislan 2013, 12).

Družbeno omrežje Facebook ima z vidika širjenja idej številne prednosti; zahteva namreč manjšo stopnjo zavzetosti in aktivnosti za pridružitve k določeni skupini, omogoča takojšen vpogled v trenutno dogajanje, kar lahko vpliva na čustveno vpletenost posameznikov in prispeva k večji učinkovitosti pri organizaciji dogodkov, ki po novem ni le v domeni formalnih organizacij (Skinner in drugi v Prislan 2013, 15). Negativna stran takšnega socialnega povezovanja pa je, da ima lahko tudi nasprotni učinek, saj se ljudje hitro zadovoljijo s spletno pripadnostjo in se ne udeležujejo akcij v fizičnem okolju (Papic in Noonan v Prislan 2013, 15). Prav tako lahko pride do širjenja nasprotujočih se idej in sporočil ter s tem do demobilizacijskega učinka (Petras in drugi v Prislan 2013, 15).

3 Digitalni družbeni aktivizem

Razvoj interneta in javna dostopnost do komunikacijske tehnologije sta omogočila vpliv na politično oblast. V preteklih letih so se v določeni meri že vzpostavili novi interakcijski odnosi med vlado, političnimi strankami, političnimi institucijami, lokalnimi skupnostmi in državljani, internet pa omogoča tudi aktivno participiranje posameznikov, ki v sebi skriva še velik potencial za prihodnost. Kot pravi Vreg (2001, 19) si »brez uporabe sodobnih informacijskih sredstev ni več mogoče zamišljati strokovne podpore za relevantno in odgovorno odločanje.«

Podobno kot na področju politike in države pa so začele potenciale interneta izkoriščati različne skupine, ki izhajajo iz javne sfere, torej civilne družbe, ki smo jo opisali v prejšnjih poglavjih. Najbolj vidni predstavniki teh združenj so gotovo družbena gibanja. Tako je internet postal orodje množične komunikacije za vse tiste, ki so naveličani trenutnega stanja v družbi in si želijo, da je njihov glas slišan, saj je ta medij hkrati tudi podoba sveta, kakršnega predstavljajo; torej brez določenega centra, stalno omrežen, brez vratarjev, ki bi odločali o pomembnosti informacij in brez meja.

3.1 Družbena gibanja

Družbena gibanja lahko opišemo »kot kolektivne iniciative, katerih vpliv skozi zmage in poraze preoblikuje družbene vrednote in institucije« (Castels v Piscina 2007, 65). Ko govorimo o družbenih gibanjih, imamo v mislih načrtno in organizirano skupino ljudi, ki jih združuje enak interes, njihov namen pa je doseči spremembo v nekem socialnem sistemu (McPhail v Prislán 2013, 11). Ta skupina ljudi predstavlja neko nehierarhično mrežo posameznikov, ki si delijo specifično kolektivno identiteto in pozicijo v političnem in/ali kulturnem konfliktu (Diani v Pajnik 2009, 117). Družbena gibanja so torej aktivna na nekem področju, ta aktivizem pa lahko razumemo kot prizadevanje in delovanje z namenom doseči spremembe. V gibanju ne gre samo za posamične akcije protesta, ampak za generiranje novih načinov biti v svetu, zato so gibanja ključni akterji za prinašanje sprememb v družbah (Pajnik 2009, 118).

V preteklosti so se družbena gibanja ukvarjala in osredotočala predvsem na probleme določenega družbenega razreda, najpogosteje so to bili delavci, ki so po nastanku

industrijske družbe prvi občutili socialni in ekonomski razkorak ter se zoperstavili sistemu. Della Porta in Diani (2006) pa poleg delavskega boja, ki se je pojavil ob nastanku tržnega gospodarstva, omenjata tudi boj za moč v državi, ki je posledica pojava nacionalne države in sodobnega državljanstva. Dandanes pa gibanja niso več osredotočena samo na določen razred, ampak se njihovi protesti odvijajo na novih področjih, med katerimi je gotovo eno izmed najpomembnejših pojav globalizacije. Della Porta in Diani (2006, 37) na ta proces gledata kot na evolucijo, v kateri družbena gibanja predstavljajo inovacijo, so brez posebne družbene osnove in si za cilj po navadi ne postavljajo osvojitve države. Akcijo pogojujeta s preprostostjo v smislu indentifikacije in razločevanja od drugih skupin ter z visoko stopnjo kohezije med člani, ki je posledica družbene mreže, ki jo sestavljajo.

Strokovnjaki, ki so se ukvarjali z družbenimi gibanji v 20-tih in 30-tih letih, so za razlago teh gibanj uporabljali sociološke koncepte kolektivnega vedenja, ki na tako obliko združevanja gledajo z vidika deviantnosti pojavov, ki ne spadajo v normalno družbeno stanje (Lievrouw 2011, 43). V ospredju je bila predvsem čustvena komponenta iracionalnih množičnih gibanj, njihova spontanost in nenadna pojavnost, marginalizacija sodelujočih, škodljiv vpliv na dovzetne socialne skupine in manipulativnost množic s strani medijev in propagande (Lievrouw 2011, 44). V nasprotju z omenjenim pristopom, ki obravnava družbena gibanja kot samostojne enote, ki se vedejo kot posamezniki z motivacijo množice, čustvi in prepričanji, se teorija mobilizacije virov (ang. resource mobilization theory) osredotoča na samo organizacijo teh gibanj, odločanje udeležencev in njihovo uporabo virov iz širšega socialnega in institucionalnega omrežja izven samih okvirjev gibanja, za doseg svojih ciljev (v Lievrouw 2011, 45). Delovanje družbenih gibanj torej ne obravnava več kot naključno in kaotično, temveč v njih išče namen in način organizacije.

Danes govorimo o t.i. “novih družbenih gibanjih”, ki so od sredine 60-tih let pomemben vir družbenih sprememb. Teorija novih družbenih gibanj raziskuje te oblike gibanj, ki so posledica korenitih poindustrijskih družbenih sprememb in temeljijo na novih informacijskih tehnologijah, medijski kulturi ter vzpenjajočem se razredu visoko izobražene in kreativne delovne sile (v Lievrouw 2011, 46). V ospredju niso več cilji, ki stremijo k spremembi materialnega stanja določenega delavskega razreda, pač pa boj za človekove pravice in spremembe na različnih

področjih družbenega življenja. Ta prehod opaža tudi Olofsson (1988, 16), saj pravi, da »delavska gibanja sovpadajo s strukturami, institucijami in dilemami preteklosti, ki zagovarjajo zastarele interese in družbene odnose. Stojijo na poti “novemu projektu”, saj so zavezana ekonomski rasti, državi (v različici Keynesianske države blaginje) in realnosti, idealom ter normam industrializma«. Pajnikova (2009,119) zagovarja tezo, da velja nova družbena gibanja tematizirati kot manifestacijo javnosti, ali kot pravi sama “nomadsko javnost” oziroma “protijavnost”, ki z uporabo tehnologij spreminja javni prostor. Z vidika javnosti kot večplastne in večdimenzionalne kategorije, velja izpostaviti pojmovanje “alternativne protijavnosti”, ki pokaže dimenzijo javnosti na primeru gibanj (Frase v Pajnik 2009, 119). Protijavnosti ali kot jih še poimenujemo, alternativne, uporniške, nedominantne, diskurzivne javnosti se interpretirajo kot prostori, ki se upirajo neoliberalizmu in silam dominantnih diskurzov (Pajnik 2009, 119).

3.2 Kolektivna akcija

Spremembo družbenih vrednot skušajo družbena gibanja doseči s kolektivnimi akcijami. Kolektivna akcija je posledica določene napetosti, napak ali odstopanj v normalnih socialnih rutinah, pojavna oblika pa je odvisna od različnih okoliščin in kombinacije splošnih dejavnikov (Prislan 2013, 11). Z drugimi besedami to pomeni, da gibanja kršijo pravila igre, prevprašujejo legitimnost oblasti in postavljajo alternativne smernice kot vodilo za politično prihodnost (Pajnik 2009, 117). Kot pravi Prislanova (2013, 11), je za »nastanek, razvoj in delovanje množice potreben določen sprožilec oz. razlog, zaradi katerega se le-ta oblikuje« in pri tem navaja Bakerja, ki pravi, da je čustvena atmosfera najpomembnejši dejavnik, ki poganja množico.

Čelnik je oblikoval seznam šestih splošnih dejavnikov, ki vplivajo na razširjenost protestnih pojavov v določenem času in kraju (v Prislan 2013, 11):

- splošne družbene razmere,
- protestniško izročilo
- stopnja demokracije
- mednarodni vpliv

- zavest večjega števila ljudi
- primerna organiziranost skupin

Kolektivne akcije se v sodobnem času odvijajo tudi v kibernetnem prostoru. S tem zavzemajo vse več pojavnih oblik, saj se pojavljajo tako v fizičnem kot kibernetnem prostoru (Baker v Prislan 2013, 11). Ker je pri kolektivnih akcijah, ki jih izvajajo družbene skupine, najpomembnejša komunikacija med člani in so številna sodobna gibanja razpršena po večjem geografskem področju, ima sodobna tehnologija posebno vlogo v delovanju teh skupin, saj je po besedah Thompsona (v Prislan 2013, 12) ravno sodobna tehnologija olajšala širjenje idej, povečala število podpornikov in omogočila hitrejše ustvarjanje skupinske identitete ter ozaveščenosti. Prislanova tako opozarja na spremembe klasičnega aktivizma, saj je zaradi interneta prišlo do sprememb v razsežnost in agresivnosti, kot smo jo poznali v preteklosti (Prislan 2013,12) .

3.3 Delovanje družbenih gibanj v kontekstu interneta

V novih teorijah o družbenih gibanjih so mediji in informacijske tehnologije sredstva za izražanje in širjenje aktivističnih interesov, vrednot in hkrati tudi samo izhodišče za družbeno gibanje. Te teorije pravijo, da mediji in informacijske tehnologije ne zagotavljajo samo kanalov za prenos informacij, ampak dejansko predstavljajo resnično in praktično področje delovanja, kjer se družbene skupine ustvarjajo in odvijajo (Lievrouw 2011, 156). To novo stališče je z našega vidika zelo pomembno, saj pomeni preskok od starejših teorij, v katerih so mediji in informacijska tehnologija videni le kot orodje, ki je na voljo družbenim skupinam, torej predstavljajo le neki dodatek k »pravemu delu« gibanj in njihovim ciljem po doseganju družbenih sprememb (Lievrouw 2011, 156). V sodobnem omreženem globalnem gibanju aktivisti uporabljajo nove digitalne tehnologije za usklajevanje akcij, mreženje, medijski aktivizem in za fizično manifestacijo svojih nastajajočih političnih idealov (Juris v Lievrouw 2011, 156). Tak medijski aktivizem, kot ga prakticirajo nova družbena gibanja, pa po besedah Pajnikove (2009, 120) ne predstavlja zgolj progresivnega medijskega delovanja za demokratizacijo medijev in reformulacijo obstoječih družbenih razmerij, pač pa lahko nove tehnologije, kot je internet, predstavljajo tudi

orodje za spodbujanje rasizma, izključevanja in ksenofobije ter s tem utrjujejo družbene neenakosti.

Internet igra v primeru aktivističnih skupin orodje za doseganje radikalnih demokratičnih ciljev, računalnik pa je z možnostjo povezave s svetovnim spletom postal instrument odpora. Zaradi globalnega dosega je to za družbena gibanja zelo primeren medij, saj jim ponuja kanal za distribucijo informacij, ki je zelo učinkovit in poceni, hkrati pa dopušča možnost povratne informacije. Uporaba interneta za namene družbenih in političnih skupin ni nič novega. Kot pravi Graham (v Lievrouw 2011, 150) so fotografije, radio in televizija prispevale k promociji »enotne nacionalne kulture«, potrošnje, popularne zabave, vojne solidarnosti in gospodarske rasti v ZDA že med letoma 1930 in 1960. Prav tako je dobro dokumentirana raba tiska, radija in filma v množičnih političnih gibanjih med 2. sv. vojno (Langman v Lievrouw 2011, 150). Vseeno pa ne moremo enačiti prej omenjene oblike z internetom. Novi mediji omogočajo ljudem, da iščejo, najdejo in ocenijo informacije in drug drugega (Lievrouw 2011, 151).

Politično delovanje posameznic in posameznikov, ki na podlagi digitalno posredovanih informacij delujejo kot celota, čeprav se med sabo ne poznajo, imenujemo »smart mob« (Rheingold v Pajnik 2009, 118). Kot pravi Pajnikova (2009, 118) razumna množica ni centralno organizirana, je neinstitucionalna oblika delovanja, ko posamezniki z reakcijo na podano informacijo udeležujejo ponavljajoče se prakse in se hipno samoorganizirajo v formacijo, ki je nihče ne nadzoruje. Na takšno delovanje nakazuje tudi organiziranje na omrežju Facebook v primeru slovenskih ljudskih protestov, saj jih preko digitalno posredovanih informacij oblikuje v celoto, ki ni centralno organizirana.

Čeprav se ta trenutek ukvarjamo samo z novimi oblikami komunikacije, pa je za širšo sliko potrebno poudariti, da večina gibanj ne uporablja samo teh medijev, ki jih opisujemo, pač pa se odločajo za nekakšno mešanico novih digitalnih tehnologij s tradicionalnimi množičnimi mediji, kar bomo na podlagi raziskave skušali razložiti tudi v nadaljevanju. Kot pravi Bennet (v Lievrouw 2011, 165) namreč novi digitalni mediji pogosto vplivajo na poročanje in agendo množičnih medijev. S tem skušajo doseči čim večji učinek mobilizacije.

4 Nove generacije vstaj

Čeprav so množični protesti kot oblika kolektivnih akcij legitimen del demokratične družbe in obstajajo že vse od nastanka javnosti, pa se nove generacije vstaj, ki smo jim priča tudi v Sloveniji, razlikujejo od protestov, ki so se odvijali v preteklosti.

Kot bistveno razliko nove generacije vstaj Kurnik izpostavlja dejstvo, da je nacionalni okvir organiziranja, ki omogoča mobiliziranje vseh družbenih sil za izboljšanje položaja znotraj globalnih kapitalističnih hierarhij preživet (Kurnik 2013). K učinkovitejši mobilizaciji pri novi generaciji vstaj prispevajo tudi družbena omrežja, ki se jim pripisuje velika vloga pri protestih v arabskem svetu. Tako se socialna in politična vstaja nove generacije začne v Tuniziji, kjer se izkaže, da sta socialna in politična dimenzija revolucije nerazdružljivi. Takšna vzajemna artikulacija med socialnim in političnim je značilna za celotno novo generacijo vstaj (Kurnik 2013, 200). Tudi v Sloveniji je ta socialna komponenta ključnega pomena in tista, ki na neki način presega liberalno demokratske omejitve in odpira polje razprave o novih oblikah demokratične participacije državljanov, ki se jim zdi povezava med sedanjim političnim sistemom in slabim socialnim položajem prebivalstva vse bolj smiselna. Čeprav se zaradi različnih internacionalnih interesov zgodba protestov v Tuniziji začasno konča, pa je uporniški duh in moment, ki so ga ustvarile razmere v svetovni neoliberalistični ureditvi, vedno večji. A kmalu za tunizijskimi vstajami so sledile egiptovske in libijske. Čeprav so se vstaje v arabskih državah končale v vojaških intervencijah in niso nujno zgodba o uspehu, pa so bile odlična podlaga za upore, ki so sledili v Evropi, katerih krhke vezi so pokale pod silo finančne krize.

Kot pravi Kurnik (2013, 201) se Evropa s finančno krizo znajde v najhujši krizi integracije, saj se je šele sedaj dokončno izkazalo, da je model integracije, ki je bil zasnovan na konservativni monetarni politiki, napačen. Maja 2011 so se začeli prvi upori v Španiji, ki so bili posledica strankarskih volitev. Kot predhodnika španske vstaje mnogi pojmujejo tudi gibanje za digitalne pravice in gibanje za spremembo bančne zakonodaje (Lopez in Rodriguez v Kurnik 2013, 202). Španci pa ne ostanejo

le pri kritiki političnega sistema in partitokracije, ampak se kmalu pojavijo prve ideje o koriščenju novih tehnologij za namene samovladanja.

Kot smo kasneje opazili tudi v Sloveniji, so si že v španskih protestih leta 2011 številna družbena gibanja prizadevala, da se internet ne bi uveljavil le kot prostor novih oblik političnega komuniciranja, ampak bi postal legitimno orodje v procesu političnega odločanja. Rezultati so številni tehnopolitični eksperimenti neposredne demokracije, ki je razumljena kot participativna in sodelovalna (Toret Medina v Kurnik 2012, 202). Razširjeno razmišljanje o demokraciji po mnenju številnih aktivističnih skupin vključuje tehnopolitične spremembe in tako je ena izmed ključnih zahtev španskih protestnikov uveljavitev digitalizirane neposredne demokracije. Tukaj govorimo tudi o promociji participativne demokracije, ki izpostavlja komunikacijo med in znotraj nevladne civilne družbe ter državljanji, na podlagi katere bi se lahko uresničila vizija samo-organizirane participativne družbe. Civilno-družbeni model digitalne demokracije (ang. Grassroots Digital Democracy) opredeljuje e-participacijo kot "metodo, orodje, prakso in koncept računalniško posredovanih IKT za opolnomočenje spoznavnih, komunikacijskih in sodelovalnih procesov med ljudmi s ciljem skupnega oblikovanja participativnih družbenih sistemov" (Fuchs 2008, 237). O e-participaciji je zadnje čase veliko govora tudi v Sloveniji. Številni vidijo v novih oblikah samovladanja rešitev problemov, ki jih ima trenutna predstavniška oblika demokracije, spet drugi menijo, da je celoten prenos politične odgovornosti na javnost nemogoč.

V Španiji sta pomembno vlogo odigrali omrežji Facebook in Twitter. Številni avtorji (Gonzalez-Bailon, Borga-Holthoefer, Rivero in Moreno) so v obdobju pred in po protestih analizirali vedenje uporabnikov teh omrežij in prišli do številnih zanimivih ugotovitev (Prislan 2013, 13). Najpomembnejša ugotovitev za naše namene je bila, da se je »začetek rekrutiranja in udeležbe pri podpori povečal, ko je prišlo do nenadnih in konstantnih pozivov v zelo kratkem času,« in da je bilo največjo aktivnost na omenjenih omrežjih moč zaznati v nekaj dneh po prvem protestu (Prislan 2013, 13). Prislanova omenja tudi drugo analizo španskih protestov, ki je pokazala, da naj bi bila vplivu spleta in socialnih medijev najbolj podvržena mlajša generacija. Valenzuela, Park in Kee (v Prislan 2013, 13) so prišli do zaključkov, da uporaba spletnih socialnih

omrežij pozitivno vpliva na vpletenost v splošno politično stanje, hkrati pa so ugotovili, da se zaradi tega ne poveča želja po dejanski udeležbi v kolektivnih akcijah.

Iz Španije se je center pozornosti premaknil v ZDA, kjer so protestniki imeli namen okupirati Wall Street, ki je simbol kapitalizma. Množično gibanje »Occupy movement« je dober primer organiziranja in povezovanja protestnikov preko spleta, saj se je gibanje razširilo na več sto lokacij po celotnem svetu (Skinner v Prislan 2013, 12). Kot pravi Kurnik (2012, 203), je gibanje Occupy prvenstveno usmerjeno proti vladavini korporacij in finančnih institucij. Družbeno omrežje Facebook je odigralo v procesu organizacije pomembno vlogo, saj je bila prva skupina, ki je pozivala k vstaji, ustanovljena že mesec dni pred prvim protestom, po objavi nasilja policistov nad protestniki pa je sledil val novih skupin s protestno tematiko (Prislan 2013, 13). Kot pravi Prislanova (2013, 13), so analize podatkov v ZDA pokazale, da »so bile aktivnosti najmočnejše med mlajšo predvsem študentsko populacijo, ki se je omrežja posluževala za »rekrutiranje podpornikov, pridobivanje sredstev za organizacijo in izvedbo kolektivnih akcij, poročanje o preteklih dogodkih ter medskupinsko komunikacijo.«

Kot odgovor na dogajanje v Ameriki se je pri nas pojavilo gibanje 15o, ki je dobilo ime po datumu demonstracij v Ljubljani, Mariboru in Kopru, 15. oktobra 2011. V gibanju zaživijo podobne prakse neposredne demokracije in participacije kot v gibanju Occupy in španskih protestnih gibanjih. Gibanje zaradi svoje predčasnosti kmalu doživi zaton in ga zato ne prištevamo k slovenskim ljudskim protestom, a vseeno predstavlja prvo prebujanje slovenske javne sfere, ki hkrati uporablja nove elektronske medije za širjenje svojega sporočila.

5 Študija primera: slovenski ljudski protesti

Študija primera se osredotoča na slovenske ljudske proteste, ki potekajo od jeseni 2012 po celotni državi. Protesti so del nove generacije vstajništev, ki nastane po izbruhu globalne finančne krize in vključujejo tako socialno kot politično

komponento upora. Za proteste je značilno, da se poslužujejo novih oblik kolektivnih akcij preko interneta, med katerimi prednjači uporaba družbenega omrežja Facebook.

5.1 Diskurz slovenskih protestov

Čeprav se nam lahko zdi povod za slovenske ljudske proteste zelo banalen, pa po besedah Kurnika (2013) revolt zaradi radarjev v javno-zasebnem partnerstvu v Mariboru ni banalen, ampak paradigmatični razlog, ki nas pripelje na teren finančnega kapitalizma in nasprotovanju le-temu. Ravno to banalnost pa številni mediji in politiki skušajo izrabiti za redčenje diskurza, ki v začetnem obdobju vstaj resno ogroža njihov potencial, da radikalno spremenijo družbo (Kurnik 2013). Tako lahko množična zborovanja proti mariborskemu županu Francu Kanglerju v začetku novembra štejejo za začetek slovenskih ljudskih protestov. 21. november je datum, ko se je odvila Prva mariborska vstaja, protest, na katerem se je zbralo 1000 udeležencev. Sledile so ponovitve in val protestov po drugih krajih v Sloveniji. Po prvotnih neenotnih kolektivnih akcijah je kmalu prišlo do združenja in idejnega poenotenja protestniških skupin (Delakorda 2012). Sicer mirni protesti so se nekajkrat sprevrgli v nasilje med policisti in protestniki, svoj vrhunec pa je nasilje v Mariboru doseglo 3. decembra 2012, ko je bilo aretiranih 119 protestnikov, 39 udeležencev in policistov pa je bilo ranjenih. Pretirano nasilno posredovanje policije je le še pospešilo proces širjenja protestov, saj se je velik del javnosti na to kritično odzval. Po začetnih negodovanjih nad lokalnimi oblastmi, so protestniki zahtevali odstop skorumpiranih političnih in gospodarskih elit na državnem nivoju, saj so te po mnenju številnih državljanov krive za slabo gospodarsko stanje v državi. Najhujši izgredi v Ljubljani so se zgodili 30. novembra 2012, ko je bil prvič v zgodovini samostojne države uporabljen vodni top. Policija je aretirala 30 nasilnežev, pojavila pa so se tudi namigovanja o najetih izgrednikih. 21. decembra 2012 je bila organizirana prva Vseslovenska splošna vstaja, ki se je odvijala v večjih mestih po državi in je do 27. aprila doživela 4 ponovitve. Sledili so številni manjši protesti, ki pa so se odvijali pod različnimi imeni in slogani. V skoraj treh mesecih po začetku množičnega gibanja se je v Sloveniji zvrstilo skoraj sto protestov, uradnih razprav in debat, število protestnikov pa naj bi preseglo številko sto tisoč (Prislan 2013, 14). Po podatkih

Occupythecomms (v Prislan 2013, 14) je bilo zaradi deviantnega vedenja priprtih okoli 300 protestnikov.

5.2 Dinamika protestov v kontekstu družbenih omrežij

Podobno kot na slovenskih ulicah smo tudi na spletu v zadnjih mesecih lahko opazili velik porast protestnih gibanj, ki uporabljajo družbena spletna omrežja kot primarno komunikacijsko sredstvo. Ravno to je po besedah Prislanove (2013, 14) dokaz, da je integracija sodobnih tehnologij in spleta v kolektivne akcije vsesplošni trend, ki smo ga prej opazovali v tujini in se ga ni mogoče izogniti, prav tako pa ni odvisen od kulture in preteklosti neke družbe.

V samem začetku so se po Sloveniji ustanovljale številne aktivistične skupine, ki so se zaradi regionalne razpršenosti soočale s problemom poenotenja protestnih zahtev in komunikacije v primeru kolektivnih akcij. V nadaljevanju je protestniški duh prevzel celotno državo in na pobudo posameznih skupin so se začele organizirati spletne skupnosti na družbenem omrežju Facebook. Skupna protestna ideja je bila odstop politične elite. Organizatorji so pri organizaciji protestov uporabljali družbeno omrežje Facebook, ki je odigralo največjo vlogo v primerjavi z ostalimi spletnimi omrežji. Protesti na ulicah so izbruhnili zelo kmalu po ustanovitvi prvih interesnih skupin in vzporedno z drugim valom Facebook skupin (Prislan 2013, 14). Spletno omrežje so preplavili številni pozivi k udeležitvi protestov, ki smo jih merili v tisočih, saj je vsak izmed uporabnikov imel možnost širjenja novic in povabil v spletne skupine. Številčnost odziva je posledica dejstva, da kar 98,2 % uporabnikov spleta v Sloveniji le-tega uporablja za dostop do socialnih omrežij, med katerimi je najbolj priljubljen ravno Facebook (Bernik in Meško v Prislan 2013, 14).

Delakorda izpostavlja uporabniške prednosti družbenih omrežij predvsem v prvi fazi razvoja protestov, v kateri je preko njih prišlo do javnega izražanja nezadovoljstva, mobilizacije in aktiviranja javnosti, hkrati pa je Facebook nudil predvsem podporo organizaciji, medtem ko se je medijsko poročanje odvijalo predvsem preko Twitterja (Delakorda 2012). Tako je vidno, da je prišlo do pojava protestne elektronske javne sfere, ki je za svoj obstoj potrebovala učinkovito spletno omrežje, preko katerega se je lahko udeleževala. V drugi fazi protestov pa se je dogajanje razširilo tudi na druge

spletne strani, ki so se izoblikovale izven družbenih omrežij, kot je Facebook. Pojavljati so se začele vsebinsko-kritične spletne strani, diskusijske spletne strani, spletne peticije in številna druga sodelovalna orodja, ki naj bi prispevale k vsebinski konsolidaciji in koordinaciji na nacionalni ravni (Delakroda 2012).

Dogajanje na spletu je bilo v začetni fazi protestov usmerjeno predvsem na reševanje lokalnih problemov in je kazalo na teritorialno ter vsebinsko razpršenost protestnih gibanj. To dokazuje tudi dejstvo, da se je večina protestnih skupin oblikovala po načelu regionalnosti (celjska, gorenjska, obalna, prekmurska, koroška vstaja itd.) ali lokalnosti (protižupanske skupine v Ljubljani, Novem mestu, Trebnjem) (Delakorda 2012). Sledil je premik na nacionalno raven in priprav za proteste, ki so se odvijali 21. decembra, ko lahko govorimo o Vseslovenski ljudski vstaji. Prehod na nacionalno raven je bil opazen tudi na omrežju Facebook, saj so se začele oblikovati skupine po načelu splošnosti (Vseslovenska ljudska Vstaja, Vstajniška republika, Vseslovenska vstaja, itd.) (Delakorda 2012). Hitrost prehoda iz prve v drugo fazo, ki se je odvil v zelo kratkem časovnem obdobju 3 tednov, Delakorda (2012) pripisuje viralnemu učinku svetovnega spleta in ga primerja s tistim v arabski pomladi in drugih protestih nove generacije. Pojav protestov v Sloveniji z vidika uporabe družbenih omrežij je zanimiv tudi zaradi samega obsega protestne rabe interneta z vidika interaktivnosti, vključevanja uporabnikov in produkcije vsebine, saj presega vse dosedanje oblike institucionalizirane elektronske participacije v Sloveniji, kar dokazuje tudi dejstvo, da je število všečkov in komentarjev na največji Facebook protestni skupini bistveno večje od količine le-teh na vseh Facebook profilih kandidatov na nedavnih predsedniških volitvah skupaj (Delakorda 2012).

5.3 Kategorizacija protestov v kontekstu družbenih omrežij

Pri pojasnjevanju pojava družbenih gibanj so McAdam, McCarthy in Zald (v Lee, 2009) predlagali okvir delovanja teh gibanj, ki ga sestavljajo 3 analitične kategorije. Ta kategorizacija hkrati povzema širši spekter vlog, ki ga jih ima internet za nova družbena gibanja. V našem konkretnem primeru bomo to polje delovanja še zožili in na podlagi omenjenih kategorij preverili pomen družbenega omrežja Facebook za družbena gibanja, ki so del slovenskih ljudskih protestov.

Kategorije, ki sestavljajo okvir delovanja družbenih gibanj:

- **mobilizacijske strukture**
- **priložnostne strukture**
- **procesi okvirjanja**

Tabela 5.1: Okvir struktur delovanja družbenih gibanj

Mobilizacijske strukture	Družbene strukture	Formalne	Organizacije, gibanja ipd.
		Neformalne	Prijateljstva, aktivistično omrežje
	Tehnični repertoar	Oblike protesta in kolektivnih akcij	
Procesi okvirjanja	Strateški poskusi oblikovanja in širjenja jezika, ki se uporablja za opis gibanja		
Priložnostne strukture	Razmere v okolju, ki spodbujajo aktivnosti gibanja		

Vir: McAdam (v Lee 2009)

Jinsun Lee (2009) je tudi na podlagi omenjenega modela oblikoval svojo različico kategorizacije, s katero opredeljuje 3 glavna področja internetnega aktivizma, ki se nanašajo na uporabo interneta kot:

- **mobilizacijskega orodja za ljudsko akcijo**
- **prostora virtualnih bojev uporabnikov interneta**
- **diskurzivnega prostora produkcije in razširjanja alternativnega vedenja oz. znanja**

Ta kategorizacija področij spletnega aktivizma sloni na okvirju struktur delovanja družbenih gibanj, zato bomo v nadaljevanju za potrebe analize upoštevali obe, saj je naš namen razložiti pomen družbenega omrežja v največji možni meri.

Tabela 5.2: Področja delovanja spletnega aktivizma

	Cilji	Oblike
Mobilizacijskega orodje za ljudsko akcijo	Promocija participacije v protestniških gibanjih in propagiranje programov z določenimi cilji	Uporaba že obstoječega spletnega mesta ali oblikovanje novega
Prostora virtualnih bojev uporabnikov interneta	Za proteste in mobilizacijo na načine, ki so možni samo preko spleta	Hektivizem
		Virtualni protest
Diskurzivni prostor produkcije in razširjanja alternativnega vedenja oz. znanja.	Za širjenje in za izdelavo opozicijskih kulturnih okvirjev	Alternativni mediji
		Interaktivni mediji
	Dekonstrukcija določene identitete in gradnja kolektivne identitete	Manjšinska gibanja

	Za diskusijo kratkoročnih in dolgoročnih rešitev	Spletne skupnosti in forumi

Vir: Lee (2009)

5.3.1 Mobilizacijske strukture

Mobilizacijske strukture lahko kategoriziramo kot mehanizme, s katerimi družbena gibanja preko različnih kanalov mobilizirajo posameznike v protestne aktivnosti (McAdam v Lee 2009, 56). Ta kategorija vključuje tako formalne družbene strukture - gibanja in organizacije kot neformalne - prijateljska omrežja aktivistov (McAdam v Lee 2009). Mobilizacija in družbena gibanja so odvisna od sposobnosti ljudi, ki gojijo odnose, iščejo in dajejo napotke, priporočajo in dvigujejo raven zaupanja na spletu. Mobilizacija je nedvomno najpomembnejši in najbolj problematičen aspekt razvoja družbenih gibanj. Van Aelst in Walgrave (v Lievrouw 2011, 154) pravita, da je mobilizacijski proces, proces privabljanja ljudi na ulice, bil vedno zapleten in nepredvidljiv element v uspehu nekega gibanja. Tudi Lee opisuje mobilizacijo kot primarno obliko internetnega aktivizma (Lee 2009, 64). Z vidika mobilizacije opisujeta Earl in Schussman internet kot za gibanja bolj podjetno infrastrukturo, ki pa je s seboj prinesla določene spremembe na drugih področjih, saj je odločanje postalo bolj diskretno, pomembnost vodenja se je zmanjšala, odločitve o organizacijskih oblikah pa so postale manj problematične. (Earl in Schussman v Lee 2009, 65).

S tradicionalnega vidika sta posredovana in medosebna komunikacija med sabo ločeni in drugačna načina komuniciranja, saj služita različnim namenom v procesu mobilizacije. Na makro ravni oz. na ravni celotne družbe, mediji pomagajo skupinam propagirati in podajati njihova sporočila, medtem ko na »mikro« oz. lokalni, relacijski ravni, medosebna komunikacija pomaga pridobivati nove pripadnike in ustvarjati lojalnost, ki drži skupine skupaj (Lievrouw 2011, 156). Strokovnjaki, ki preučujejo

internet danes pa se strinjajo, da uporaba informacijske in komunikacijske tehnologije ter novih medijev vključuje in združuje obe ravni (Lievrow 2011, 156).

Facebook na mobilizacijo gibanj v primeru slovenskih ljudskih protestov vpliva preko naslednjih mehanizmov:

- **Spodbuja in promovira participacijo v protestniških gibanjih**, saj omogoča hitrejši in cenejši način prenosa velikih količin informacij, kar je na splošno prednost internetno posredovane komunikacije (Gerret v Lee 2009, 57).

Facebook je s svojim prosto dostopnim omrežjem postal idealna platforma za objavljanje alternativnih publicističnih vsebin, fotografij, avdio in video materialov, ki so preko mobilnih aplikacij dostopni v vsakem trenutku in tako s tehnologijo spodbujajo participacijo. Kot ugotavlja Prislanova (2013, 20), je bilo o protestih kar 66% izprašancev izpostavljenih preko spleta. Pri tem je bilo kar 88% o protestih obveščenih na spletnem socialnem omrežju Facebook. Več kot 70% uporabnikov Facebooka je bilo novicam, komentarjem ali opozorilom na nedavne proteste izpostavljenih enkrat do petkrat na dan, medtem ko jih je bilo 21% tem informacijam podvrženo več kot petkrat na dan. To kaže na izkoriščanje omrežja Facebook za množično obveščanje in širjenje protestnih idej (Prislan 2013, 20). 33% uporabnikov omenjenega omrežja je aktualne dogodke tudi komentiralo in o njih razpravljalo, pasivno pa je pri teh debatah (s pomočjo všečkov) sodelovalo 48% udeležencev v raziskavi (Prislan 2013, 20). Prislanova (2013, 21) tako ugotavlja, da je omenjeno omrežje na udeležence protestov vplivalo spodbujevalno.

Spletno omrežje Facebook pa je dostopno tudi preko aplikacije na pametnih mobilnih telefonih, ki s tem omogočajo nove načine mobilizacije javnosti, zato je pomembno, da omenimo tudi ta kontekst mobilnosti. Pajnikova tem mobilnim praksam pripisuje veliko vlogo v procesih progresivnega delovanja gibanj, saj kot pravi mobilni telefoni preoblikujejo obstoječe prostore in subverzirajo rutinizirane prakse; nastopajo kot ključen medij za koordinacijo kolektivnih političnih akcij (Pajnik 2009, 123). Tako lahko sklepamo, da je mobilna aplikacija Facebook tudi v slovenskih ljudskih protestih na uporabnike delovala spodbujevalno, saj jim je bil preko pametnega mobilnega telefona omogočen konstanten stik z dogajanjem na družbenem omrežju.

- **Uporabnike omrežja seznanja z družbenimi strukturami in tehničnim repertoarjem.** Družbene strukture delimo na formalne, med katere sodijo organizacije in gibanja, ki sodelujejo v protestniškem gibanju, in neformalne, kot so prijatelji in ostala neformalna omrežja. Facebook skupine omogočajo uporabnikom, da se seznanijo z razpoložljivimi družbenimi strukturami, hkrati pa imajo možnost vpogleda v bazo sodelujočih. Tako lahko informacije o organizacijah in gibanjih pridobijo tudi preko neformalnih struktur, kot so prijatelji na omrežju, ki lahko z možnostjo “povabi” ali “deli” sodelujejo v procesu mobilizacije in širjenju informacij. Aplikacija »vzdrževanje novic«, ki uporabnike obvešča o posodobitvah profilov njihovih prijateljev, pa hkrati prispeva tudi k promociji bližajočih se dogodkov, saj ima podobno kot objave na zidu, viralno funkcijo.

Facebook je uporabnikom omogočil seznanitev s tehničnim repertoarjem preko aplikacije “dogodki”, s pomočjo katere so privrženci protestniškega gibanja bili vedno seznanjeni z vsemi aktualnimi protestnimi aktivnostmi. Tako je družbeno omrežje Facebook s svojo aplikacijo “dogodki”, s pomočjo katere so protestniške skupine organizirale in promovirale shode in dogodke, v največji meri prispevalo k večji pogostosti in številčnosti protestov ter k njihovi boljši organizaciji. To pravi tudi Prislanova (2009, 21), ki ugotavlja, da je na proteste bilo v obliki dogodka povabljenih 73% izprašancev, pri čemer je od tega udeležbo na dogodek (v obliki odgovora “da” ali “mogoče”) potrdilo 32%, 73% izprašancev, ki so udeležbo potrdili, pa se je protestov tudi dejansko udeležilo.

- **Oblikuje kolektivno identiteto med posamezniki in s tem omogoča ustvarjanje skupnosti.** V novih družbenih gibanjih se mobilizacija doseže z vzgajanjem kolektivnih identitet, skupnih vrednot in občutka pripadnosti med ljudmi, ki so povezani v razpršenih, decentraliziranih socialnih in družbenih omrežjih (Lievrouw 2011, 155). Facebook je prispeval h krepitvi kolektivne identitete med razpršenimi populacijami in k oblikovanju protestne skupnosti skozi „rojenje“ različnih simultanih akcij na več lokacijah hkrati (Delakorda 2012). Kolektivna identiteta je torej ustvarjena skozi kolektivne akcije, ki so organizirane s pomočjo Facebooka.

Družbena omrežja so že sama po sebi ustvarjena z namenom mreženja uporabnikov, predvsem tistih, ki imajo skupne interese. Motivirani udeleženci imajo tako možnost združevanja na enakopravni ravni. V skupinah se združujejo posamezniki, ki hočejo

postati del protestnega gibanja in imajo skupne cilje. Horizontalna mreža omogoča neformalno in kolektivno ustvarjanje vsebin na omrežju in s tem prispeva k ustvarjanju kolektivne identitete. Pripadnost se lahko izraža na različne načine, a nanjo nakazuje že všečkanje ali prošnja za sodelovanje v skupini, ki jo lahko izrazi vsak uporabnik Facebooka. Podobno kot v realnem svetu, kjer posameznik ne pripada samo eni kolektiviteti, je tudi na Facebooku, kjer se lahko pridruži večim interesnim skupinam hkrati. Takšna spletna orodja spodbujajo interakcijo, prek katere se krepijo identitete gibanj, obenem pa je njihova lastnost ta, da omogočajo bolj ohlapno vključevanje simpatizerjev, ne da bi zahtevale prevzemanje identitet (Pajnik 2009, 120).

5.3.2 Procesi okvirjanja

Procesi okvirjanja zagotavljajo kognitivne osnove za ustvarjanje kolektivne identitete in participacijo v kolektivnih akcijah (Lee 2009, 53). Številni strokovnjaki, ki so se ukvarjali s protesnimi gibanji (Bennet in drugi v Lee 2009), ugotavljajo, da internet ponuja veliko stopnjo informacijske neodvisnosti od množičnih medijev. Poleg tega nove informacijske tehnologije, kot je Facebook, spodbujajo nastanek alternativnih informacijskih vsebin in medijev, ki delujejo po principih samoupravljanja skozi horizontalno participacijo in hkrati obidejo t.i. gate-keeperje (Juris in Geret v Lee 2009, 59). S svojo informacijsko infrastrukturo so družbene skupine sposobne produkcije alternativnega znanja in s tem oblikovanja diskurza, ki ustreza njihovim potrebam.

Produkcija diskurza pa za družbena gibanja ne pomeni le produkcije alternativnega znanja, ampak se pri okvirjanju pogosto naslanjajo na množične medije. Reprerentacije družbenih gibanj v množičnih medijih so po besedah Pajnikove (2009, 121) po navadi dvojne: gibanja so reducirana na obravnavo morebitnih konfrontacij s policijo, ali pa se jih v najboljšem primeru prepozna kot legitimna, njihovo možnost vplivanja na družbene razmere pa se predstavi kot pičlo in utopično. Na primeru slovenskih ljudskih protestov je proces okvirjanja razviden ravno v obravnavi konfrontacij s policijo, kjer je bilo v ospredju policijsko nasilje nad protestniki. V Mariboru so se sprva mirni protesti nekajkrat razvili v nasilje med protestniki in policisti, vrhunec nasilja pa so dosegli izgredi med protestom v Ljubljani, ki se je odvijal 30. novembra 2012, ko je bil prvič v zgodovini samostojne Slovenije

uporabljen tudi vodni top. Skupno je bilo zaradi deviantnega vedenja pri izvedbi kolektivnih akcij priprtih skoraj 300 protestnikov (Occupythecomms v Prislan 2013, 14). S tega vidika lahko diskurz nasilja protestniškim skupinam koristi, saj jim ponuja okvir, na podlagi katerega se lahko definirajo in povečajo koherentnost.

Kot opozarja Kurnik (2012), pa je lahko nasilje problematično saj redči diskurz vstaj in ogroža radikalne spremembe v družbi. Kurnik (2012) tako pravi, da je redčenje diskurza vidno predvsem "v poudarjanju dihotomije nasilje - nenasilje, katerega posledica je kriminalizacija vsake konfrontacije z režimom korupcije in policijo ter udomačitev miroljubnega dela vstaj." Proces okvirjanja je zelo očiten pri sklicevanju na množične medije, saj so protestne skupine preko Facebooka objavljale povezave z vsebinami množičnih medijev, ki so pisali o nasilju nad protestniki in tako skušale represivne organe in vlado predstaviti v slabi luči ter prikazati svoje nasprotovanje kot legitimno.

Proces okvirjanja je tesno povezan z Leejevim **diskurzivnim prostorom produkcije in razširjanja alternativnega vedenja oz. znanja.**

Alternativni mediji, ki so pojavna oblika "demokratskega medijskega aktivizma", kot progresivno medijsko delovanje v povezavi s teorijo družbenih gibanj poimenujeta Carroll in Hackett (v Pajnik 2009, 120), predstavljajo eno izmed najbolj pomembnih področij internetnega aktivizma. Alternativni spletni mediji in interaktivni mediji, kot so blogi, ponazarjajo moč internetnega aktivizma kot sredstva za produkcijo novih kulturnih okvirjev (Lee 2009, 65). Kolektivna inteligenca je ustvarjena takrat, ko diskurzivni kontekst javnosti namesto enega samega avtoritativnega vira, zagotavlja pravočasne in verodostojne vire informacij na internetu (Lee 2009, 66). Ker ima vsako sporočilo neki širši kontekst (Lakoff v Lee 2009), ki predstavlja stališče določene skupine, je dekonstrukcija danih pomenov in ponovno artikulacijo novih okvirjev pomemben del boja proti hegemonskim družbenim gibanjem. Internet ponuja prostor, v katerem je kolektivna inteligenca konstituirana in alternativno znanje proizvedeno ter širjeno. Carroll in Hackett (v Pajnik 2009) definirata štiri prevladujoče oblike demokratičnega medijskega aktivizma: a) vplivanje na vsebine in prakse množičnih medijev, tj. odpiranje prostora za nasprotna mnenja, monitoring medijev, kampanje za spremembo doloženih vidikov reprezentacije; b) zavzemanje za reforme medijske regulacije za spreminjanje strukture medijev in medijskih politik; c)

oblikovanje neodvisnih, demokratičnih, participativnih in alternativnih medijev: spodbujanje marginaliziranih mnenj skozi komunikacijske kanale, neodvisne od državnega in korporativnega nadzora; d) spreminjanje razmerij med občinstvi in mediji z opolnomočenjem občinstev ter s spodbujanjem njihove kritičnosti do hegemoničnih medijev, spodbujanje izobraževanja za medije.

Kot pravi Delakorda (2009), se je spletni diskurzivni prostor produkcije in razširjanja alternativnega vedenja oz. znanja s pomočjo interneta izoblikoval v drugi fazi slovenskih ljudskih protestov, kar pomeni pojav diskusijskih spletnih strani vsebinsko-kritičnih spletnih strani, spletnih peticij in številnih drugih sodelovalnih orodij, ki naj bi prispevale k vsebinski konsolidaciji in koordinaciji na nacionalni ravni. Ta orodja se vzpostavljajo skozi princip kolektivne inteligence, ki temelji na sooblikovanju relevantnih in kredibilnih vsebin s pomočjo različnih virov (Delakorda 2009). Diskusijske spletne strani in druga sodelovalna orodja pa se podobno kot alternativne medijske vsebine promovirajo s pomočjo Facebook omrežja, ki s tem postane center dogajanja in prostor razširjanja alternativnega znanja.

5.3.3 Priložnostne strukture

Priložnostne strukture so "atributi družbenega sistema, ki bodisi spodbuja ali zavira aktivnosti gibanja. Priložnostne strukture oblikujejo okolje, v katerem aktivisti delujejo in se mu prilagajajo, ko delujejo« (Garrett 2006, 212). Internet spodbuja mednarodno aktivnost in ponuja geografsko neukročen način komuniciranja, ki je načeloma odporen na državne omejitve (Gerrett 2006). Facebook tako omogoča uporabnikom, da ga koristijo kot vir informacij glede dogajanja v tujini, saj je protestno gibanje, kot smo ugotovili že v pregledu diskurza, del širšega dogajanja po svetu in nanj ne moremo gledati kot na izoliran pojav. Že pri gibanju 15o, ki je nekak predčasen znanilec kasnejšega protestnega dogajanja, je družbeno omrežje Facebook odigralo pomembno vlogo pri koordinaciji protestov na svetovni ravni, saj je bilo omenjeno gibanje del množičnega gibanja »Occupy movement«, ki se je razširilo po vsem svetu.

Nova družbena gibanja s pridom izkoriščajo družbena omrežja kot na državne regulacije odporno komunikacijsko orodje. Vloga cenzure in nadzora nad pretokom

informacij v primerih kolektivnih akcij se kaže tudi v primeru protestov, ki so se odvijali v Veliki Britaniji. Razsežnost t.i. »Blackberry« izgrede so povezovali z vplivom sodobne tehnologije, saj varnostni organi niso imeli vpogleda v vsebino kratkih kriptiranih sporočil, ki so bila poslana preko socialnega medija BMS (Blackberry messenger Service) (Prislan 2013). V tem primeru je vidna prednost spletnih omrežij, kot je Facebook, ki v primeru slovenskih ljudskih protestov omogočajo varnostnim organom, da sledijo dogajanju na javnih omrežjih, se pripravijo na dogajanje in tako preprečijo nasilne izgrede.

Že v samih začetkih nove generacije vstajniških gibanj se je v arabskih državah pokazalo, kakšen strah za avtokratske režime predstavljajo nove komunikacijske tehnologije, saj so številne izmed njih svojim državljanom onemogočile dostop do spletnih storitev. A s tem ukrepanjem onemogočenja interneta, ki je bilo posledica želje po zatrtju protestov, so dosegli ravno nasprotno, saj so se nekateri protesti samo še razširili (Papic in Noonan v Prislan 2013, 16). Na to je vplivala tudi lastnost geografske neukročenosti, saj so protesti doživeli veliko podpore iz tujine. Onemogočenje interneta po zgledu režimov v arabskih državah je z vidika slovenskih protestov nepredstavljivo, saj so tovrstni ukrepi v nasprotju z mednarodnimi prizadevanji za svobodo izražanja, medijsko svobodo in svobodo interneta, torej s temeljnimi človekovimi pravicami (Shirky v Prislan 2013, 16).

Kot ugotavlja Prislanova (2013), so želje po obvladovanju in večjem nadzoru kibernetnega prostora, v primeru slovenskih ljudskih protestov, nepotrebne, saj imajo lahko nasprotni učinek in celo pospešijo splošno nezadovoljstvo. Slovenski mediji so se razpisali o tem, da naj bi policija skušala identificirati organizatorje protestov s pomočjo družbenega omrežja Facebook, vendar pa je informacijska pooblaščenka poudarila, da je neutemeljeno vohunjenje za državljani nedopustno (Policija na FB išče udeležence in organizatorje protestov v Prislan, 2013). Prislanova zato varnostnim organom predlaga, da naj pri »nadziranju in obvladovanju protestnih gibanj pravično in upravičeno uporabljajo ter spremljajo spletne storitve, hkrati pa si prizadevajo za večje sodelovanje s pripadniki aktivističnih organizacij pri odkrivanju deviantnih pojavov« (Prislan 2013, 25). Uporabniki spleta pa se morajo zavedati, da je Facebook sicer odporen na državne omejitve, vendar pa naj ga vseeno uporabljajo premišljeno, saj je »kibernetki prostor enak ostalim prostorskim domenam, kjer bi

morala veljati enaka pravila vedenja in komuniciranja kot v realnem prostoru« (Prislan 2013, 25).

Čeprav so se v medijih pogosto pojavljala namigovanja, da so protesti na ulicah veliko bolj organizirani zaradi uporabe Facebooka kot primarnega medija in zato tudi bistveno bolj nasilni, pa se moramo zavedati, da vpliv teh omrežij in tehnologije ni absoluten in da se protesti v realnosti pogosto niso odvijali po pričakovanjih (Mandi in Baker v Prislan 2013, 14). Dejstvo, glede katerega so si dandanes vsi strokovnjaki enotni, je, da družbeni mediji sicer služijo kot orodje za formiranje in povečevanje uspešnosti kolektivnih akcij, vendar pa niso povod in vzrok zanje (Prislan 2013, 14). Tako lahko rečemo, da se obstoječe vezi med aktivisti s pojavom računalniško posredovane komunikacije zgolj bolj učinkovito mobilizirajo, kot so se pred tem, manj verjetno pa je, da ta nova oblika komunikacije generira nove vezi tam, kjer jih prej ni bilo (Diani v Pajnik 2009, 122).

5.3.4 Prostor virtualnih bojev uporabnikov interneta

Aktivisti v dobi spletnega aktivizma uporabljajo internet za doseganje svojih ciljev, njihove strategije pa so lahko ali **internetno okrepljene** ali pa **temeljijo na internetu** (Vegh v Lee 2009, 61). Z vidika internetno okrepljenih strategij predstavlja internet le dodatno orodje za mobilizacijo in koordinacijo kolektivnih akcij ter je uporabljen le kot razširitev tradicionalnih tehnik in dodaten komunikacijski kanal (Lee 2009, 61). Za strategije, ki temeljijo na internetu, pa je ta medij osnova za njihovo delovanje in se uporablja za aktivnosti, ki se lahko izvajajo samo »online« (Vreg v Lee 2009, 61). Tako je nastal prostor virtualnih bojev, ki so del novega taktičnega repertoarja družbenih gibanj.

V tem kontekstu se virtualni boji navezujejo na proteste, ki uporabljajo internet kot "sredstvo ukrepanja", torej temeljijo na internetu. Oblike teh novih protestniških orodij so hektivizem, virtualni »sit-in«, elektronska civilna nepokorščina, spletne donacije, spletno zbiranje podpisov in spletne peticije. Z razvojem računalniških orodij za ustvarjanje in urejanje slik, fotografij, grafik in glasbe je postalo razširjanje satiričnih vsebin nov način virtualnega boja.

Kot pravi Chadwick (v Lee 2009, 66) se uporabniki vedno bolj poslužujejo satiričnih grafik, avdio in video vsebin, fotomontaž, humornih animacije, flash risank ali domačih posnetkov, z drugimi besedami, pripomočkov marginalnih subkultur - za državljansko dejavnost preko spleta. Tako imenovan "cultural jamming" se je razvil v pomembno strategijo virtualnih bojov in je v dobi interneta vedno bolj priljubljen sestavni del političnega izražanja državljanov.

Delakorda (2012) ugotavlja, da z vidika vzpostavljanja virtualnih bojov v Sloveniji najbolj izstopa predvsem uporaba interneta za oblikovanje in razširjanje satiričnih multimedijskih vsebin in elektronskega zbiranja podpisov za spletne peticije, ki omogočajo elektronsko zbiranje javne podpore za uresničitev posamičnih zahtev ljudskih protestov. Skozi protestniško obdobje pa smo lahko opazili posamične oblike hektivizma, ki pa do sedaj ni predstavljajo večje grožnje za napadene spletne strani, ampak zgolj opozorilo. Številne spletne peticije so se odvijale ravno na omrežju Facebook, tako da to ni delovalo le kot sredstvo informiranja o spletnih peticijah, ki jih najdemo na zunanjih spletnih straneh, ampak je omrežje bilo s tega vidika samozadostno.

6 Sklep

Brez dvoma lahko povemo, da je Facebook omrežje imelo pomemben vpliv na dinamiko slovenskih ljudskih protestov. Internet se je skozi različna obdobja razvil do te mere, da je postal primerna platforma za nastanek elektronske javne sfere. S tem je novim družbenim gibanjem omogočil, da ga uporabijo kot orodje za doseganje svojih ciljev. Strategije, ki jih uporabljajo, so lahko internetno okrepljene, kar pomeni, da je internet le dodatno orodje, ali pa temeljijo na internetu, ki tako postane del novega taktičnega repertoarja. Po podatkih, ki smo jih prevzeli iz študij drugih avtorjev, smo ugotovili, da so družbena gibanja v našem konkretnem primeru bila najbolj aktivna na družbenem omrežju Facebook, zato smo si to omrežje izbrali za naše nadaljnje proučevanje.

Skozi študijo primera, ki se osredotoča na slovenske ljudske proteste, smo skušali ugotoviti, kakšno vlogo ima družbeno omrežje Facebook v teh protestih in katere možnosti tega spletnega omrežja so izkoriščene. Odgovor na ta raziskovalna

vprašanja smo skušali najti preko modelov in kategorizacij, ki povzemajo čim širši spekter vlog, ki jih imajo družbena omrežja za taka gibanja. Ugotovili smo, da je tudi v našem primeru možno najti vse vloge, ki jih omenjajo strokovnjaki, le da so nekatere bolj, nekatere pa manj izrazite. Potrdili smo, da je Facebook na mobilizacijo gibanj v primeru slovenskih ljudskih protestov vplival s spodbujanjem in promoviranjem participacije v protestniških gibanjih, uporabnike omrežja je seznanjal z družbenimi strukturami in tehničnim repertoarjem in posledično oblikoval kolektivno identiteto med posamezniki ter s tem omogočil ustvarjanje skupnosti. Kognitivne osnove za ustvarjanje kolektivne identitete in participacijo v kolektivnih akcijah je zagotavljal s procesi okvirjanja, ki pa so tesno povezani z ustvarjanjem diskurzivnega prostora produkcije in razširjanja alternativnega vedenja oz. znanja. Preko tega prostora je Facebook omogočal uporabnikom spremljanje dogajanja v tujini in s tem neomejeno informiranje, ki ni odvisno od državnih regulacij. Hkrati je skupaj z ostalimi spletnimi orodji predstavljal prostor virtualnih bojev, pri katerih so protestniki najbolj uporabljali možnosti podpisovanja spletnih peticij.

V besedilu smo pokazali na moč družbenih omrežij v praksah družbenih gibanj. Glavna omejitev naloge je predvsem v njeni aktualnosti, saj je tema slovenskih ljudskih protestov še razmeroma neraziskana in je mogoče o njej najti le malo strokovne literature. Iz tega razloga se skušamo opirati na tuje strokovne vire, ki jih apliciramo na slovenski primer. Edina raziskava o uporabi spletnega omrežja Facebook, na katero se lahko opiramo v naši nalogi, pa je izdelana na majhnem vzorcu in ne zajema drugih spletnih storitev, zato primerjava z njimi ni možna. Tematiziranje rabe spletnih orodij v takšnem kontekstu omogoča preskok od ustaljenih obravnav spleta kot komercialnega orodja, ki je vneseno v vsakdanje vzorce komuniciranja. Čeprav je v zadnjih letih možno opaziti porast znanstvenih besedil, ki se ukvarjajo z možnostmi, ki jih prinaša nastanek elektronske javne sfere, pa je potrebno še veliko raziskovanja za razumevanje tega področja. Predvsem z vidika družbenih omrežij je vidno nerazumevanje širše javnosti, ki pogosto pre- ali podcenjuje družbeni aktivizem, ki se odvija na spletu. Ravno zato se mi zdi za zaključek pomembno ponovno poudariti že mnogokrat slišano ugotovitev, da niti družbenim omrežjem, niti katerikoli drugi tehnologiji ni mogoče pripisovati odločilnega pomena za nastanek protestov, pač pa nanje lahko gledamo le kot orodje v rokah ljudi, borcev proti obstoječim družbenim razmerjem, ki se reflektirajo tudi na

spletni ravni v obliki mediatizirane javne sfere. Za razumevanje vloge interneta v delovanju protijavnosti pa je potrebno v prihodnje posvečati vse več pozornosti dogajanju na elektronski javni sferi, saj ta v sebi skriva še velik politični potencial za prihodnost.

7 Literatura

1. Delakorda, Simon. 2012. *Svetovni splet in ljudski protesti v Sloveniji*. Inštitut za elektronsko participacijo. Dostopno prek: <http://www.inepa.si/institut-inepa/zaposleni-sodelavci/simon-delakorda/194-svetovni-splet-in-ljudski-protesti-v-sloveniji.html> (2. avgust 2013).
2. Della Porta, D. in M. Diani. 2006. *Social movements: an introduction*. Malden: Blackwell Publishing.
3. Fuchs, Cristian. 2008. *Internet and Society: Social Theory in the Information Age*. New York: Routledge.
4. Garrett, R. Kelly. 2006. Protest in an Information Society: A Review of Literature on Social Movements and New ICTs. *Information, Communication & Society* 9 (2): 202–224.
5. Jordan, Tim in Paul Taylor. 2004. *Hactivism and Cyberwars: Rebels with a cause?* London: Routledge.
6. Keane, John. 1992. *Mediji in demokracija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
7. Kurnik, Andrej. 2012. Nova generacija vstaj – od Tunizije do Slovenije. *Časopis za kritiko znanosti* 40 (251): 199–211.

8. Leah A. Lievrouw. 2011. *Alternative and Activist New Media*. Cambridge: Polity Press.
9. Lee, Jinsun. 2009. *Net power in action: Internet activism in the contentious politics of South Korea*. Doktorska dizertacija. New Jersey: Rutgers University.
10. Luthar, Breda. 2010. Nove kulturne tehnologije, komodifikacija kulture in študije občinstva. *Teorija in praksa* 47 (1): 59–77.
11. McLuhan, Marshall. 1994. *Understanding Media: The Extensions of Man*. Cambridge: MIT Press.
12. McAdam, D., J.D. McCarthy in M.N. Zald. 1996. *Comparative perspectives on social movements: political opportunities, mobilizing structures, and cultural framings*. New York: Cambridge University Press.
13. Meyrowitz, Joshua. 2003. Canonic Anti-Text: Marshall McLuhan's Understanding Media. V *Canonic Texts in Media Research*, ur. Elihu Katz, John D. Peters, Tamar Liebes in Avril Orloff, 191–212. Cambridge: Polity Press.
14. Oblak, Tanja. 2000. *Mitske podobe o "življenju na mreži": od poljubnih identitet do izgubljenih skupnosti v kibernetnem prostoru*. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20006oblak.PDF> (20. april 2013).
15. --- 2002. Internet kot nov dejavnik družbenega razlikovanja? *Družboslovne razprave* (40): 107–119.
16. --- 2003. *Izzivi e-demokracije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
17. --- 2008. O začetkih interneta na Slovenskem. *Javnost - The Public* (15): 151–174.

18. Oblak, Tanja in Gregor Petrič. 2005. *Splet kot medij in mediji na spletu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Olofsson, Gunnar. 1988. After the Working-class Movement? An Essay on What's »New« and What's »Social« in the New Social Movements. *Acta Sociologica* 31 (1): 15–34.
20. Pajnik, Mojca. 2009. Mobilno komuniciranje protijavnosti. V *Mobilni telefon in transformacija vsakdana*, ur. Tanja Oblak in Breda Luthar, 115–130. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. Piscina, Txema Ramírez de la. 2007. *Social movements in the public sphere. New forms of communication arise and transgress old communication codes*. Dostopno prek: http://www.ehu.es/zer/zere1/ZERE_piscina.pdf (20. april 2013).
22. Pivec, Franci. 2004. *Informacijska družba*. Maribor: Subkulturni azil Maribor.
23. Prislán, Kaja. 2013. Vpliv spletnih socialnih omrežij na dinamiko protestov. *Varstvoslovje* (15): 9–28.
24. Salter, Lee. 2003. Democracy, New Social Movements, and the Internet A Habermasian Analysis. V *Cyberactivism, Online Activism in Theory and Practice*, ur. M. McCaughey in M.D. Ayers, 117–144. New York: Routledge.
25. Scholte, Jan Aart. 2005. *Globalization: a critical introduction*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
26. Slevin, James. 2000. *The internet and society*. Malden: Polity.
27. Splichal, Slavko. 1997. *Javno mnenje: Teoretski razvoj in spori v 20. stoletju*. Ljubljana: FDV.
28. Thompson, John. 1995. *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*. Cambridge: Polity Press.

29. Veseth, Michael. 2008. *Globaloney 2.0: the crash of 2008 and the future of globalization*. Lanham: Rowman & Littlefield.
30. Vreg, France. 1990. *Demokratsko komuniciranje: prispevek k pluralistični paradigmi v komunikacijski znanosti*. Maribor: Založba obzorja Maribor.
31. --- 2001. Globalizacija in elektronska demokracija. *Teorija in praksa* 38 (1): 5–28.
32. Wikipedia. 2013. *Protesti v Sloveniji (2012-2013)*. Dostopno prek: [http://sl.wikipedia.org/wiki/Protesti_v_Sloveniji_\(2012-2013\)](http://sl.wikipedia.org/wiki/Protesti_v_Sloveniji_(2012-2013)) (6. maj 2013).

PRILOGA A: Kronološki pregled slovenskih ljudskih protestov

Datum	Ime	Kraj	Število protestnikov	Aretiranih	Protestnikov	Policistov
					Poškodovanih	
2. november 2012		Maribor	50	/	/	/
12. november 2012		Maribor	400–600	/	/	/
21. november 2012	Prva mariborska vstaja	Maribor	1000	/	2	2
26. november 2012	Druga mariborska vstaja	Maribor	10.000	31	11	11
27. november 2012		Ljubljana	1000	/	1	/
28. november 2012		Jesenice	60	/	/	/
29. november 2012		Kranj	1000	2	/	/
30. november 2012						
		Ajdovščina	200	/	/	/
		Koper	250	/	/	/
		Ljubljana	10.000	30	11	15
		Nova Gorica	400–1500	/	/	/
		Novo mesto	300	/	/	/
		Trbovlje	300	/	/	/
	Velenje	350	/	/	/	

Datum	Ime	Kraj	Število protestnikov	Aretiranih	Protestnikov	Policistov
					Poškodovanih	
2. december 2012		Krško	200	/	/	/
3. december 2012	Tretja mariborska vstaja	Maribor	20.000	119	14	25
		Celje	2500	15	/	/
		Ljubljana	4000	/	/	/
		Ptuj	600	/	/	/
		Ravne na Koroškem	500	/	/	/
		Trbovlje	400	/	/	/
4. december 2012		Jesenice	400	11	/	/
6. december 2012						
		Koper	400	/	/	/
		Kranj	500	/	/	/
7. december 2012						
		Ajdovščina	200	/	/	/
		Bohinjska Bistrica	30	/	/	/
		Ljubljana	1000–2000	/	/	/
		Murska Sobota	2000–2500	/	/	/
8. december 2012		Nova Gorica	300	/	/	/
9. december 2012		Brežice	100–200	/	/	/
10. decem		Maribor	100–200	/	/	/

Datum	Ime	Kraj	Število protestnikov	Aretiranih	Protestnikov	Policistov
					Poškodovanih	
ber 2012						
14. decem ber 2012	Četrta mariborska vstaja	Maribor	10.000	/	/	/
21. decem ber 2012	prva Vseslovenska splošna vstaja	Ljubljana	5000	4	/	/
		Maribor	1500	/	/	/
		Murska Sobota	250	/	/	/
		Nova Gorica	100	/	/	/
		Postojna	200	/	/	/
		Ptuj	nekaj 10	/	/	/
22. decem ber 2013	Protestival	Ljubljana	1000	/	/	/
11. januar 2013	druga Vseslovenska ljudska vstaja Protestival (vzpo redno)	Ljubljana	8000	2	/	/
7. februar 2013	Protestival	Ljubljana	1000	/	/	/
8. februar 2013	tretja Vseslovenska ljudska vstaja Protestival (vzpo redno)	Ljubljana	20.000	5	/	/
9. marec 2013	četrta Vseslovenska ljudska vstaja	Ljubljana	5.000	3	/	/
23. marec 2013	Opozarjamo – nismo pozabili!	Ljubljana	30–100	/	/	
27. marec 2013	Prvi vseslovenski punt (Vseslovenska narodna vstaja)	Ljubljana	10	/	/	/

Datum	Ime	Kraj	Število protestnikov	Aretiranih	Protestnikov	Policistov
					Poškodovanih	
5. april 2013	Spomladansko čiščenje	Maribor	300	/	/	/
27. april 2013	peta Vseslovenska ljudska vstaja	Ljubljana	1.000–1.500	/	/	/
6. maj 2013	Prva izredna Skupščina ljudstva	Štihova dvorana Cankarjevega doma, Ljubljana	300	/	/	/
18. maj 2013	Delavski upor v Mariboru – za boljši jutri (v podporo delavcem Livarne Maribor)	Trg svobode, Maribor	200–300	/	/	/
23. in 24. maj 2013	Bitka za 90. in 148. člen Ustave RS (protest proti zapisu neoliberalizma v ustavo)	Pred vladno palačo na Gregorčičevi ter pred in v Državnem zboru, Ljubljana	Ok. 10	/	/	/
1. in 3. junij 2013	Turkey, You are not alone! Solidarnostni shod v podporo turškemu ljudstvu	Na Tromostovju in pred turškim veleposlaništvom v Ljubljani	Ok. 60	/	/	/
8. junij 2013	2. delavski upor v Mariboru (v podporo delavcem Livarne Maribor)	Trg svobode, Maribor	Ok. 30	/	/	/

Vir: Wikipedia 2013

PRILOGA B: Primeri uporabe svetovnega spleta v podporo ljudskim protestom

Največje Facebook skupine :
<p>Franc Kangler naj odstopi kot župan Maribora (40.973 prijateljev; 36.853 prijateljev 10. januarja 2013; 31.807 prijateljev 14. decembra 2012)</p> <p>GOTOF JE - skupina za novo Slovenijo (28.462 prijateljev; 30.365 prijateljev 10. januarja 2013; 21.030 prijateljev 14. decembra 2012 - možno kupovanje umetnih prijateljev)</p> <p>Janez Janša naj odstopi kot premier Republike Slovenije (18.658 prijateljev; 15.756 prijateljev 10. januarja 2013; 14.469 prijateljev 14. decembra 2012)</p>
Facebook skupine, ki so namenjene oblikovanju protestnih zahtev in ciljev, med katere sodijo tudi alternativne oblike političnega organiziranja:
<p>Državlјanska odgovornost Državlјanski svet RS Dvignimo se Slovenija - Enotna Slovenija Glas Slovenije - neodvisni internetni medij Kričač Neposredna demokracija zdaj Slovenija neposredno Od ljudi za ljudi - ubuntu Odbor za neposredno demokracijo Odbor za pravično in solidarno družbo Politično zrcalo Prisotnost šteje - Occupy Ljubljana Protestival Revolucija - II. Slovenska osamosvojitvev Rešitev javnega dolga Republike Slovenije po islandskem modelu Vsak teden s transparenti pred parlament Vseslovenska Ljudska Vstaja 21.12.2012 Vstajniška republika Za solidarno Slovenijo</p>
Vsebinsko-kritične spletne strani
<p>15o - Occupy Slovenia Aktivni državljani Državlјanska odgovornost Federacija za anarhistično organiziranje Gibanje za pravično družbo Manifest "Skupaj za Maribor!" Mariborski radio študent: Vstaja v eter Menekoprava</p>

<p>Neposredna demokracija zdaj! Odbor za pravično in solidarno družbo Sinteza – gibanje za družbeno prenavo Vseslovenska ljudska vstaja Za-misli kolumne Zofijini ljubimci</p>
Spletne peticije:
<p>Peticija za neposredno demokracijo – za inštrument ljudske nezaupnice (29.847; 29.233 podpisov 17. januarja 2013; 28.618 podpisov 19. decembra 2012)</p> <p>Peticija za vpeljavo inštrumenta za razpustitev državnega zbora in vlade (2.910; 2.555 podpisov 17. januarja 2013; 2.179 podpisov 19. decembra 2012)</p> <p>Peticija Please help us free innocent Slovenian protesters from jail! (1.773; 1.775 podpisov 17. januarja 2013; 1.082 podpisov 25. decembra 2012)</p> <p>Peticija Pobuda za ustanovitev neodvisne komisije za analizo javnega dolga (3.284; 1.918 podpisov 17. januarja 2013; 760 podpisov 19. decembra 2012)</p> <p>Peticija Spremenimo posredno demokracijo v neposredno demokracijo (197; 188 podpisov 17. januarja 2013; 180 podpisov 19. decembra 2012)</p> <p>Peticija "Manifest: Skupaj za Maribor" (357; 301 podpis 17. januarja 2013; 154 podpisov 19. decembra 2012)</p>
Diskusijske spletne stran in sodelovalna orodja:
<p>Danes je nov dan (128 predlogov in 5.000+ glasov - nova verzija; 281 predlogov v prvem tednu delovanja v decembru 2012)</p> <p>Delo: Revolt in alternative - skupno iskanje alternativ za boljši jutri Open Space Slovenia Predlogi za boljši jutri (206 zamisli in 5.639 glasov; 157 zamisli in 4.250 glasov, 15. december 2012)</p> <p>Sobota ob enajstih ZA e-Državlanski svet! (26 zamisl in 1626 glasov; 7 zamisli in 512 glasov, 17. december 2012)</p> <p>Za e-Državlanski svet! (Predlagam vladi) Zahteve vseslovenske ljudske vstaje 2012</p>
Spletne vizualizacija protestov:
<p>Delo interaktivno: protesti Geopedia - Vseslovenska ljudska vstaja InstaGotof Protesti</p>
Multimedijske vsebine
<p>Spletni video prenosi Prisotnost šteje Spletni video prenosi protestov iz Ljubljane Youtube kanal - Zdaj pa dost!</p>
Spletne igre in grafike

<p>Gotofi transparentni   Nočna mora JJ   Pritisni za revolucijo – Gotof je!   Profilna značka Odbor za neposredno demokracijo   Zbirka transparentov - Gotof je</p>
<p>Pregledna orodja in sezname</p>
<p>Demonstracije.com   Protesti Gotoviso - Povezave na strani in povezave 2012   Seznam povezav vseslovenske vstaje (Odbor za neposredno demokracijo)   Zbirni pregled protestnega dogajanja na družbenih omrežjih (Exposer - avtor   Mitar Milutinović)</p>

Vir: Delakorda 2012